

PRO EUROPA

Gazeta Ligii PRO EUROPA Liga hírlapja – 3 / 1998

Mesajul primului ministru

pentru participanții la

SĂPTĂMÎNA TOLERANȚEI

A TOLERANCIA HETE • WOCHER DER TOLERANZ

Tîrgu-Mureș • Marosvásárhely • Neumarkt

19-25. 03. 1998

Stimați Smaranda Enache și Boldizsár Csiky, co-președinții Ligii Pro Europa,

Doamnelor și Domnilor,

Sînt conștient de faptul că în locul acestui „mesaj” ar fi fost mult mai normal să fiu în mijlocul Dumneavoastră, măcar pentru cîteva ore. Prezența mea acolo mi-ar fi adus un cîștig deosebit, putînd să înțeleg mai bine, în dialog direct, valoarea conceptului de TOLERANȚĂ în relațiile interetnice, interconfesionale și chiar interprofesionale.

Scurta mea pledoarie pornește chiar de la citatul publicat de organizatori — Liga PRO EUROPA — în programul manifestărilor acestei săptămîni. Spunea binecunoscutul evreu-român-maghiar din Sighetu Marmăției, Elie Wiesel, Laureat al Premiului Nobel pentru Pace: „În religie, intoleranța umbrește chipul lui Dumnezeu; în politică, ea distruge suveranitatea oamenilor; în știință, ea se pune în slujba morții. Malefică, ea se insinuează în limbaj pentru a compromite și denatura relațiile dintre indivizi și familii. Se înalță ca un zid pentru a despărți popoarele de trecutul și de visele lor.

A fi intolerant înseamnă negarea umanității celuiilalt.”

Cuvinte sublime, pentru oricine s-ar încumeta acum să scrie un „Cuvînt înainte” al cărții despre Toleranță — Intoleranță — Indiferență. Poate că reuniunea Dumneavoastră va zămislî o asemenea lucrare. Este de dorit, deoarece societatea românească, după o jumătate de secol de comunism și neocomunism, e încă marcată de convulsii, de intransigențe și de neputință de a defini chiar relația oameni/oameni! Dincolo de extremismele cunoscute, de la „războiul” din Tîrgu-Mureș, pînă la mineriade și aprinderi de case, românii își vîd de treabă, alături de unguri, germani, evrei, romei și de alți etnici, care, comportîndu-se normal și civilizată, ajută Statul să depășească greutățile prin care trece Țara.

În încheiere, aș vrea să vă reamintesc că sînt ardelean și știu cine și cum și de ce vrea ca în spațiul românesc să nu existe „liniște”. Demersul Dumneavoastră este împotriva lor.

Vă felicit pentru „inima deschisă” spre ceea ce înseamnă reintegrarea României în Europa și-n structurile ei ideatice.

Fie ca Bunul Dumnezeu să ne călăuzească pașii întru înțelegere!

Victor Ciorbea

SĂPTĂMÎNA TOLERANȚEI

A TOLERANCIA HETE • WOCHER DER TOLERANZ

Tîrgu-Mureș • Marosvásárhely • Neumarkt

19-25. 03. 1998

ALTERITATE ÎN MASS-MEDIA

Ajunsă la cea de-a IV-a ediție, Săptămîna Toleranței (organizată de Centrul Intercultural al Ligii PRO EUROPA) a început în 19 martie cu masa rotundă „Alteritate în mass-media”, la care au fost invitați jurnaliști, oficialități, sociologi, cărora li s-a propus spre dezbateră raportul libertate/responsabilitate în mass media.

Dacă cea mai importantă cucerire a Revoluției din '89 a fost libertatea de expresie, și multă vreme și singura, în ultima vreme, pe măsura amplificării confuziei generale în societatea noastră, se vehiculează tot mai mult noțiunea de „abuz de libertate”. Nu doresc să mă raliez susținătorilor acesteia. Am fost și vom fi în continuare adepții necondiționați ai libertății înainte de toate. Ai libertății responsabile și asumate. A nu observa însă că ceva nu e tocmai în regulă este o ireponsabilitate care mai devreme sau mai tîrziu se răzbună.

Bănuiesc că nici reprezentanților acestei nobile bresle nu le-a scăpat că în ultima vreme în mod special mass-media a ajuns în centrul discuțiilor și analizelor, nu numai în mediul politic — ceea ce ar fi firesc într-o anumită măsură —, dar și în cel științific: numeroși sociologi, politologi, experți ai comunicării exprimîndu-și îngrijorarea față de evoluțiile acestui segment fundamental al societății civile.

O vorbă populară spune că, dacă doi spun că ești nebun, e bine să cazi pe gînduri. Or semnele și semnalele lansate, inclusiv de către o parte a presei, sînt îngrijorătoare. Nu întîmplător a fost emisă *Ordonanța Guvernamentală* (retrasă ulterior la presiunea celei de-a patra puteri) privind acordarea despăgubirilor civile, după cum nu întîmplător a apărut tocmai în această perioadă *Codul deontologic al ziaristului*, adoptat de Clubul Român de Presă. Se pare că acest fum semnalizează în mod justificat prezența unui foc care merită să fie observat și discutat, tocmai în interesul supraviețuirii breslei și a libertății atît de greu cîștigată.

Szokoly Elek

☐ Paul Philippi: „Nu vrem să fim tratați ca un rest.” (p. 7)

☐ Varga László: „Dacă reconcilierea nu se va duce pînă la capăt, nu vom intra în Europa nici peste 100 de ani.” (p. 7)

☐ Renate Weber: „Un stat nu are dreptul să funcționeze cu reguli interne sub standardele internaționale” (p. 10)

☐ Szokoly Elek: „În 1918 Transilvania s-a unit cu România. Oare nu ar fi timpul ca, după aproape un secol, România să se unească cu Transilvania?” (p. 4)

Calendar

Naptár

6-8 martie — Seminar organizat de Schola Septemcastrensis la Cislădoara pe tema „*Biserici fortificate și cetăți în Transilvania*”. Din partea LPE au fost invitați Smaranda ENACHE și SZOKOLY Elek.

6-8 martie — Seminarul „*Serviciul civil alternativ în România*”, organizat la Deva de Youth Action for Peace (Cluj). Din partea LPE a participat HALLER István.

14 martie — *Cursul* intitulat „*Drepturile omului și drepturile minorităților naționale*” din cadrul Colegiului Democrației i-a avut ca oaspeți pe doamna Renate WEBER și domnul Gabriel ANDREESCU.

19-25 martie — *Săptămîna Toleranței*, ediția a IV-a, în organizarea Centrului Intercultural al Ligii PRO EUROPA

19 martie — Masă rotundă, „*Alteritate în mass media*”, organizată de Centrul Intercultural al LPE. Au fost invitați jurnaliști, sociologi, reprezentanți ai autorităților locale; — Vizionarea filmului: „*Căița*” (Tengiz ABULADZE, 1986), prezentat de profesorul Mircea DUMITRESCU.

20 martie — Masa rotundă, „*Toleranță sau indiferență socială?*”, în colaborare cu Uniunea Rromilor din județul Mureș, care a reunit lideri ai comunităților de romi din județul Mureș și reprezentanți ai administrației publice locale; — Vizionarea filmului: „*Becket*” (Peter GLENVILLE, 1964), prezentat de profesorul Mircea DUMITRESCU.

21 martie — Cea de-a VI-a ediție a **Forumului Intercultural** a avut ca titlu: *O restanță în prelucrarea trecutului comunist: minoritățile*. au fost invitați reprezentanți ai uniunilor minorităților naționale, ai instituțiilor de stat, precum și ai organizațiilor neguvernamentale interesate de această problemă; Vizionarea filmului: „*Zorba Grecul*” (Michael CACOYANNIS, 1964), prezentat de profesorul Mircea Dumitrescu.

22 martie — A doua ediție a *Concursului de orientare interculturală*, în colaborare cu Organizația de Tineret Outward Bound Mureș; — Vizionarea filmului: „*Procesul de la Nürnberg*” (Stanley KRAMER, 1961), prezentat de profesorul Mircea DUMITRESCU.

23 martie — La invitația Centrului Intercultural al Ligii PRO EUROPA, asociațiile Folk Center și Inimi Deschise au prezentat, într-un *Spectacol folcloric intercultural*, la Sala Mică a Teatrului Național, influențele reciproce ale culturilor maghiară și germană.

25 martie — Centrul Intercultural al Ligii Pro Europa a organizat pentru liceenii țîrgumureșeni, *Concursul cărților poștale: Toleranță/Intoleranță*. Finala a avut loc la Discoteca Cuba Libre, unde, în cadrul unui spectacol, susținut de actori țîrgumureșeni, au fost trase la sorți cele 20 de cărți poștale câștigătoare.

25-28 martie — Prelegere cu titlul „*The Participation of Civil Society in the Pre-accession*”, ținută de Smaranda ENACHE la *Conferința* intitulată „*Lărgirea Uniunii Europene*” (Conference on Enlargement) organizată la Varșovia în cadrul Întrunirii Grupurilor Ecologiste din Parlamentul Europei.

26-27 martie — *Seminar internațional* avînd ca temă problemele actuale în domeniul educației romilor, organizat la Szolnok (Ungaria) de Autogovernarea Națională a Țiganilor din Ungaria și Liceul Alternativ „Șansa Romilor”. Din partea LPE au participat Laura ARDELEAN și HALLER István.

29 martie-3 aprilie — *Stagii practice al Colegiului Democrației la București*.

29 martie — Vizită de informare a cursanților Colegiului Democrației la castelul Peleş (Sinaia);

30 martie — Vizită la Ambasadei Republicii Ungare în România, unde domnul Szócs Ferenc, ambasador al Ungariei la București, și consilierul său, domnul BALOGH Csaba, le-au vorbit despre structura și organizarea ambasadelor, despre importanța consulatelor și despre relațiile româno-ungare; Colegiștii au avut o întâlnire cu Secretarul General al Senatului, domnul Alexandru DUMITRESCU, și cu senatorii Constantin BLEJAN (PNL), ECKSTEIN-KOVÁCS Péter (UDMR), Petru CARAMAN (PNTCD), iar apoi au asistat la ședința în plen a Senatul României;

31 martie — Cursanții au discutat despre structura și organizarea guvernului cu domnul Anton NICULESCU, secretar general adjunct al Guvernului, iar apoi au vizitat Departamentul pentru Integrarea Europeană, Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale și Departamentul Informațiilor Publice, unde s-au întâlnit cu domnul Florin LUPESCU, domnul Klaus FABRITIUS, și, respectiv, cu domnul Eugen TOMA, consilier.

mărcius 6-8 — „*Vártemplomok és várak Erdélyben*”, seminarium a Schola Septemcastrensis servvezésében, Kisdísznódon. A PEL részéről Smaranda ENACHE és SZOKOLY Elek vettek részt.

mărcius 6-8 — „*Alternatív civil katonai szolgálat Romániában*”, c. seminarium, a kolozsvári Youth Action for Peace szervezésében, Déván. A PEL részéről HALLER István vett részt.

mărcius 14 — „*Emberi jogok és kisebbségi jogok*”, Renate WEBER és Gabriel ANDREESCU előadása a Demokrácia Kollégiuma programjának keretében.

mărcius 19-25 — A *Tolerancia Hete IV.*, a PRO EUROPA Liga Interkulturális Központja szervezésében.

mărcius 19 — „*Másság a sajtóban*”, kerekasztal-beszélgetés a PEL Interkulturális Központja szervezésében. Meghívottak: újságírók, szociológusok, a helyhatósági szervek képviselői. Filmbemutató: „*Bűnhődés*” (Tengiz ABULADZE, 1986), Mircea DUMITRESCU professzor ismertetőjével.

mărcius 20 — „*Tolerancia vagy társadalmi érdektelenség?*”, kerekasztal-beszélgetés a Maros megyei Rroma Egyesület közreműködésével, a PEL társszervezésében. Résztevők: a roma-közösségek vezetői, helyi önkormányzatok képviselői. Filmbemutató: „*Becket*” (Peter GLENVILLE, 1964), Mircea DUMITRESCU bemutatásában.

mărcius 21 — „*A kommunista múlt feldolgozásának hátaléka*”, a **VI. Interkulturális Fórum** keretében szervezett seminarium, az érdektelt kisebbségi szervezetek, intézmények, nemkormányzati szervezetek képviselőinek részvételével. Filmbemutató: „*Zorbász, a görög*” (Michael CACOYANNIS, 1964), Mircea DUMITRESCU ismertetőjével.

mărcius 22 — *Interkulturális tájfutó verseny* az Interkulturális Központ és az Outward Bound szervezésében, mely másodsor került megrendezésre. Filmbemutató: „*A nürnbergi per*” (Stanley KRAMER, 1961), Mircea DUMITRESCU ismertetőjével.

mărcius 23 martie — Az Interkulturális Központ meghívására a Folk Center és a Nyílt Szívek *néptánc-előadás* keretében mutatták be a magyar és a német kultúra kölcsönhatásait.

mărcius 25 — A PEL Interkulturális Központja vásárhelyi gimnazistái számára képeslap-versenyt szervezett a *Tolerancia/Intolerancia* témakörében. Az eredményhirdetésre a Cuba Libre diszkóban került sor, ahol, marosvásárhelyi színészek előadás keretében, 20 díj került kiosorolásra.

mărcius 25-28 — „*Az Európai Unió kiszélesítése*” c. konferencia, melyre az Európa Parlament Környezetvédelmi Csoportjainak Találkozója keretében került sor, Varsóban. A PEL részéről Smaranda ENACHE vett részt, „*The Participation of Civil Society in the Pre-accession*” c. előadásával.

mărcius 26-27 — Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat és a Roma Esély Alternatív Alapítványi Szakiskola által szervezett *nemzetközi tanácskozás* Szolnokon, a roma oktatásügy időszerű kérdéseiről. A PEL részéről Laura ARDELEAN és HALLER István vettek részt.

mărcius 29 - április 3 — A **Demokrácia Kollégiumának bukaresti tanulmányútja**.

mărcius 29 — A Demokrácia Kollégiuma diákjainak információs látogatása a Sinaia-i Peleş kastélyban.

mărcius 30 — A bukaresti magyar Nagykövetségen SZÓCS Ferenc, a Magyar Köztársaság bukaresti nagykövete, valamint BALOGH Csaba követségi tanácsos bemutatták a Követség szerkezeti felépítését és működését, szóltak a konzulátusok szerepéről és fontosságáról, valamint a román-magyar kapcsolatokról. Később a Kollégium diákjai találkoztak Alexandru DUMITRESCU-val, a Szenátus Főtitkárával, valamint Constantin BLEJAN (NLP), ECKSTEIN-KOVÁCS Péter (RMDSZ), Petru CARAMAN (KDNPP) szenátorokkal, végül pedig résztvettek a Szenátus ülészakán.

mărcius 31 — A Demokrácia Kollégiuma diákjainak NICULESCU Antal, a Kormány Főtitkár-helyettese, bemutatta a Kormány szerkezeti felépítését, majd látogatást tettek az Európai Integrációs Főosztályon ahol Florin LUPESCU úr tájékoztatta őket. Innen a Nemzeti Kisebbségvédelmi Főosztályt látogatták meg, ahol Klaus FABRITIUS államtitkár fogadta őket, végül a Köztájékoztatási Főosztályon tettek látogatást ahol Eugen TOMA tanácsos volt a házigazdájuk.

Obsesia Ardealului și surprizele unor (pre-) texte

Dintr-o recentă declarație a proaspătului prim-ministru Radu Vasile acordată și mai proaspătului cotidian ardelean *Transilvania Jurnal*, aflăm că „*Transilvania este axa existenței naționale a României*”. ba mai mult, că „*nu se poate vorbi de România fără Transilvania*”. (Cum s-a putut vorbi înainte de 1918, rămîne o taină.) Și chiar dacă primul om al executivului românesc insistă „*să nu creăm o reacție regională*” (!), după opinia domniei sale „*Transilvania a fost și a rămas un spațiu emoțional deosebit*”. De unde nevoia irepresibilă a acestei mărturisiri „de suflet”, nu ne este lat să aflăm din aceeași declarație. Să aibă primul ministru țărănist îndoieli asupra apartenenței statale a „*provinciei ratate*” (după inspirata expresie a reputatului eseist Al. Cisteleanu) atunci cînd simte nevoia unor astfel de sublinieri geopolitice? Sau face parte din acea categorie de intelectuali români care, împreună cu Antonela Capelle-Pogăcean, sînt de părere chiar că „*statul român este un stat fragil și elitele sale se mai îndoiesc pe undeva de legitimitatea sa*”?

Preocupați fiind în ultima vreme de problema federalismului la români, revista noastră teoretică *Altera* propunîndu-și printre altele să supună dezbaterii publice noțiunile *tabu* ale societății românești, nu mică ne-a fost mirarea să descoperim, grație ajutorului eminentului om de cultură Adrian Marino, că autorul studiului introductiv la lucrarea recent reeditată a lui Octavian C. Tăslăuanu sub titlul *Obsesia europeană* nu este altul decît controversatul om politic al perioadei post-decembriste Gelu Voican Voiculescu, nepot de bunic al autorului *Statelor Unite ale Orientului*. Desigur, gradul de rudenie cu bunicul demonstrează o importantă filiație ardeleană de sînge, greu deductibilă din rolurile contradictorii jucate de faimosul nepot în confuza viață politică a acestei perioade. Nici cum nu presupuneau însă atitudinea atît de tranșant partizană „pro transilvană” (sau „anti-regățeană”) precum apare ea din studiul anterior amintit, și din care merită să cităm *in extenso*.

În introducere, pot fi utile cîteva observații din preistoria „marii uniri”, frecvent ignorate sau cosmetizate de majoritatea istoricilor noștri, dar deosebit de semnificative pentru înțelegerea adevăratei drame a „*provinciei ratate*”.

(Întrucît autorul nu precizează dacă citatele ce urmează sînt originale sau nu, voi respecta forma tipografică a acestora din paginile studiului).

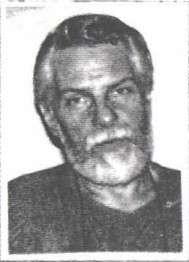
„Politica activistă a Partidului Național nu se îndrepta însă spre unirea cu Vechiul Regat. Majoritatea fruntașilor politici, inclusiv activiștii, visau o Transilvanie autonomă în cadrul unei federații habsburgice. (...) Așa se explică faptul că activiștii aproape că n-aveau legături cu politicienii din Regat și nici nu fuseseră vreodată la București. E drept că și carențele moravurilor politice de aici, relativismul și incuria levantină, precum și o anumită inconsistență a instituțiilor nu făceau prea atractivă societatea românească regățeană. Dacă oamenii politici activiști vorbeau de *națiunea română*, aceasta, în concepția lor, se limita numai la Transilvania. Ei nu urmăreau o politică integratoare, care să ducă la unirea tuturor românilor într-o singură țară, ci se restrîngeau doar la problemele locale, dintre care esențială era conservarea identității naționale. Sub acest aspect, mișcarea politică ardeleană, care era regionalistă, intra în conflict cu ampla mișcare culturală românească de la „*Luceafărul*”, care proclama deschis obiectivul final – gruparea tuturor românilor într-un stat național, unitar și independent. (...) Desigur că în conjunctura de la sfîrșitul războiului mondial liderii Partidului Național și-au schimbat optica, înfăptuind Unirea cu Vechiul Regat și făurind astfel România Mare. La momentul respectiv, vechile lor opțiuni deveniseră caduce, din moment ce Imperiul Austro-Ungar se dezintegraseră, în locul său apărînd o serie de state naționale.”

Ceea ce reiese fără dubii din pasajul anterior este faptul că strămoșilor peneștiștilor de astăzi (reprezențați de nume ilustre ca Teodor Mihali, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, A.C. Popovici și alții) nici prin gînd nu le trecuse să unească „axa existenței naționale” cu o provincie înapoiată, cu moravuri îndoielnice, numească-se ea chiar și Regatul

României, numai pentru a realiza „unitatea tuturor românilor” sub oblăduirea unor instituții levantine, aderența la Marea Unire datorîndu-se, *faut de mieux*. mai de grabă incapacității de supraviețuire a Imperiului Austro-Ungar care le-a înșelat așteptările, decît atractivității unei Români Mari, cu un conținut cel puțin îndoielnic. Cît de justificate au fost temerile acestor înaintași, se va dovedi curînd după Unire, după cum reiese și din fragmentele ce urmează:

„Încă din neutralitate, în calculele lui Ionel Brătianu, liderul Partidului Național Liberal, atît de influent, se sconta **nu pe eliberarea Ardealului, ci pe cucerirea sa**. Considerînd România ca pe o creație a tatălui său, Ionel Brătianu gîndea în spiritul unui despotism de familie, crezîndu-se în chip firesc chemat să stăpînească și România reîntregită. El n-a dorit nici un fel de colaborare și n-ar fi vrut să împartă cu nimeni meritul întregirii țării. De aceea i-a și disuadat pe liderii ardeleni de la o revoluție națională, sfătuiindu-i să slujească împărăția austro-ungară în războiul ei împotriva puterilor Antantei. În acest fel spera să-și asigure dominația politică și economică asupra Ardealului, cucerit și nu eliberat, cu participarea ardelenilor. Prin loialitatea arătată Habsburgilor se putea ulterior dovedi că ardelenii n-au ajuns încă la maturitatea politică pentru a se integra în viitorul stat român, bineînțeles sub tutela liberalilor. Intențiile de cucerire a Transilvaniei nu sînt o simplă speculație: așa cum s-a dovedit ulterior, Brătianu încheiase o convenție secretă cu Rusia, prin care, în schimbul neutralității, i se ofereau teritoriile locuite de români din Imperiul Austro-Ungar. Acordul îi rezerva lui Brătianu dreptul să le ocupe, cînd va crede că e momentul oportun, în funcție de evoluția războiului. Iată deci că vechiul adagiu al „*Vizirului*”, tatăl său – **Ardealul fără ardeleni** – , avea sortii de împlinire. Ardealul ar fi fost cucerit, ca o provincie secătuită, cu grosul apților combatanți decimat pe fronturile unde lupta armata austro-ungară.” (...)

(continuare în pag. 4)

Obsesia Ardealului și surprizele unor (pre-) texte

(continuare din pag. 3)

Trebuie să remarcăm de la bun început faptul că acești „ardeleni” nedoriți nu erau, sau nu erau în primul rând, minoritarii de astăzi ai Provinciei, ci frații „de sine” ai etnicilor majoritari de dincolo de munți, ai căror lideri îi repudiau.

S-ar putea pune pe drept cuvânt întrebarea, care ar fi putut să fie într-o astfel de situație atitudinea corectă și „loială” a marilor comunități neromânești, din Ardeal? Putem vorbi propriu-zis de o loialitate rațională a minorităților atîta timp cît majoritatea regională era siluită în felul descris mai sus? Dacă „vizirul” Brătianu atunci cînd a declarat că dorește „Ardealul fără ardeleni” – și este puțin probabil să fi fost doar o gafă oratorică, principiul fiind confirmat de tot ce au îmfăptuit liberalii regăteni în acei ani interbelici – s-a gîndit în primul rînd la conașionalii lui și mai ales la liderii acestora, potențiali rivali politici, este greu de presupus că această masă de „ardeleni” nedoriți să nu fi cuprins, chiar dacă la modul marginal, și comunitățile maghiare, germane, evreiești etc., cît și pe liderii acestora. Această „nedorință” va reieși de altfel curînd și din eșecul „Primului Congres al Artelor din România” din 1921, un eveniment care a făcut în epocă valuri semnificative (v. Altera 3/1996). Cred, dimpotrivă, că mai de grabă îi vedeau pe toți la grămadă ca pe niște corpuri străine – uniți într-un fel într-un destin comun, înțelegîndu-se între ei într-o „păsărească” exersată îndelung în Parlamentul din Peșta, limbă ce-i excludea pe cei de dincolo (ba mai mult, vorbeau chiar și o românească ciudată care aproape că trebuia tradusă) — pe care erau nevoiți să-i digere împreună cu teritoriul obținut, și care de-acum semănau mai de grabă între ei, decît cu adevărații lor „frați de sine” de dincolo de munți.

„Partidul Liberal, care înainte dominase autoritar țara, se vedea acum în fața unor organe de conducere, din provinciile alipite, care reclamau o nouă Constituție și o unificare legislativă. În loc să se asocieze la organizarea și consolidarea noului stat, acest partid a sabotat opera de refacere și întărire a țării, vrînd să se dovedească a fi singurul în stare să guverneze. Așa se explică ofensiva împotriva guvernărilor de după demisia lui Brătianu din 1919. Metodele de luptă ale acestui partid, bazate pe cucerire și concurență aprigă, avînd ca scop îmbogățirea

partizanilor și ruinarea adversarilor, nu excludea ademenirea, înșelăciunea, intrigile, capcanele, calomnia, asasinatul moral etc. nerefuzîndu-și nici un mijloc pentru distrugerea adversarului, lupta împotriva ardelenilor a fost acerbă. Aceștia s-au văzut amenințați de înlocuirea fostei dominații străine, cu cea autohtonă, a liberalilor din Vechiul Regat. Înăcrit de înfrîngerile suferite, Brătianu a pornit **campania de prigonire a ardelenilor**, nesocotind complet necesitățile noului stat.” (...)

„Alegerile (din 1922, N.n.) au cunoscut toată gama de silnicii de tristă amintire, practicate în Regat, dar neștiute în provinciile alipite, avînd ca rezultat demoralizarea societății. Ardealul a fost literalmente sugrumat, iar alegerile cîștigate spectaculos de liberali, care au uzat de toate falsificările posibile. Deși transilvănenii votaseră masiv împotriva acestora, ei și-au văzut voința electorală siluită, prin practici abuzive și violente, pe care ei le descopereau pentru prima oară tocmai din partea fraților de peste munți, de la care așteptaseră mîntuirea.

Odată ajunși la putere, liberalii au sperat ca prin ademeniri și corupție să spargă unitatea Partidului Național. Concomitent, s-a favorizat o **adevărată invazie a regătenilor, care tindeau să facă din Ardeal o colonie a liberalilor.**

Domnia arbitrariului și a abuzurilor s-a făcut simțit peste tot. Pînă și Constituția din 1923 a fost votată, nesocotindu-se voința provinciilor alipite. (Notă: Calitatea de Adunare Constituantă a fost declarată, sfidînd normele procedurale. S-a luat în discuție numai proiectul liberal de Constituție, iar prezentarea lui nu s-a făcut cu respectarea art.129 din vechea Constituție din 1866. Deci guvernarea liberală a convocat nereglementar o Constituantă, totul desfășurîndu-se vizibil în favoarea Partidului Liberal. Deputații opoziției fiind excluși, a rezultat o Constituție a unui singur partid, impusă silnic ansamblului societății românești.) (...)

„În Transilvania, un popor întreg, revoltat și umilit de metodele administrative abuzive, s-a grupat în jurul unui om curat - Iuliu Maniu, care fusese în fruntea Consiliului Dirigent. Nemulțumiți de zădărnicia acțiunilor, înfuriați de rezultatul minim obținut, liberalii s-au aplecat asupra programului de compromitere sistematică a personalităților ardelenene.”

Extrem de dure cuvinte. (Și mi-am permis să reproduc doar o mică parte din ele!) Să fie doar speculațiile subiective ale autorului studiului, copleșit de frustrările ilustrului său bunic? Sau, în

ciuda unui evident și explicabil partizanat, sîntem confrunțați cu o altă fațetă a unui adevăr istoric ignorat, tînuit, mistificat, cu indiscutabile consecințe și asupra prezentului? E greu de presupus că „anti-liberalismul” fragmentelor citate anterior să fie totodată o pledoarie „pro-peneștă”. Activitatea politică a semnatarului studiului anulează o astfel de ipoteză. Analiza istorică însă, oricît de tranșantă, pare să fie mai obiectivă decît multe altele, regăsite pînă și în manualele școlare.

S-a gîndit oare la toate acestea onoratul lider al partidului, astăzi poreclit mai de grabă **țărănist** decît **național**, născut din durerile facerii ale acestor „ardeleni”, care dau bine pe fișa de cadre sau C.V.-ul oricărui român, dar, cu întîmplătoare excepții, sînt la fel de marginali în țara pe care chiar dacă nu au visat-o înaintașii lor, după cum vorbesc miturile, au făcut-o.

În 1918 **Transilvania s-a unit cu România**. Oare nu ar fi timpul ca, după aproape un secol, **România să se unească cu Transilvania**? Alăturîndu-se în sfîrșit acelei Europe Centrale căreia Transilvania îi aparținea oricum istoric și cultural, venind (sau revenind, dacă sună mai frumos) în Europa mult visată, cu izurile sale specifice (de la ciorba de burtă și mici la balcanism), devenite între timp oricum, bunul comun al întregului spațiu, dincoace și dincolo de munți. „**Transilvania are această încărcătură** – continuă primul ministru – **pentru că, pe de o parte, a fost spațiul de emancipare a ideii naționale a românilor (și a ungarilor, am îndrăzni să adăugăm noi!), iar pe de altă parte, este un spațiu multicultural, care a fost și trebuie să rămînă un factor catalizator al evoluției viitoare a României**”. Un text, nu-i așa, impecabil, înveșmîntat în toată splendoarea bizantino-strassbourgiană. Depășind faza credulității adolescentine, încrederea noastră astăzi este condiționată însă de garanția faptelor metamorfozate în legi, instituții și comportamente, care să-și păstreze valabilitatea și dincolo de spectacolul monden al declarațiilor euro-conforme. În timpul primului guvern de după '96, după ce l-am votat, am așteptat și am sperat. Acum doar aștept.

Szokoly Elek

Serviciul (civil) utilitar alternativ

Între 6-8 martie a avut loc la Deva seminarul internațional „Serviciul Civil Alternativ în România” la care au participat specialiști din România, Norvegia, Ungaria, Statele Unite, reprezentanții unor organizații de tineret și ai unor organizații de drepturile omului, pentru a dezbate legislația actuală cu privire la acest serviciu. Prezentăm aici părerile exprimate în cadrul seminarului de HALLER István, reprezentantul Ligii PRO EUROPA.

Printre obligațiile constituționale ale cetățenilor României se află și serviciul militar (Constituția României art. 52, alin. 2). Modul de efectuare al acestei obligații poate fi însă, în conformitate cu uzanța internațională, diferit. Astfel, Legea privind pregătirea populației pentru apărare (Legea nr. 46/1996) prevede posibilitatea persoanelor de a alege un serviciu militar sub arme sau un serviciu utilitar alternativ (art. 4). Această lege a fost completată prin Hotărârea Guvernamentală nr. 637 din 1997, prin care se stabilește modul de executare a serviciului.

La prima vedere, prin această lege și hotărâre, România a satisfăcut cerințele exprimate pe plan extern. La o verificare mai atentă, apar o serie de prevederi discutabile.

1. Prin art. 4 al Legii și prin art. 1, serviciul alternativ este definit ca fiind executat de cetățeni care din motive religioase refuză să îndeplinească serviciul militar sub arme, excluzând astfel motivele de conștiință. Prin urmare, recruții care se obligă să execute serviciul utilitar alternativ, trebuie să-și declare în scris cultul sau gruparea religioasă al cărei adept sînt (ceea ce este o problemă strict personală), iar Secretariatul de Stat pentru Culte confirmă sau nu dacă preceptele cultelor sau grupărilor religioase declarate de recruți fac parte din categoria celor care nu permit executarea serviciului militar sub arme. De ca și cum ar exista precepte religioase care ar îndruma oamenii să-și omoare semenii (alt scop nu poate avea portul de armă). Această restricție este inutilă și contravine filosofiei drepturilor omului.

2. Durata serviciului utilitar alternativ este dublă față de durata serviciului sub arme. Acest fapt se explică prin efortul mai ridicat al celor care efectuează serviciul sub arme. Este greu de măsurat diferența de efort (a cărei existență nu se poate nega), dar în practica majorității statelor din centrul și vestul Europei nu se aplică o astfel de majorare (eventual una mai moderată).

3. Cererea pentru efectuarea serviciului utilitar alternativ se depune la Comisia locală de recrutare-încorporare în momentul recrutării. Mulți însă nu cunosc această posibilitate (legea fiind una relativ recentă, în jurul căreia mass-media a așternut tăcerea), sau nu cunosc exact când și unde să apeleze pentru acest serviciu. Ar fi util ca militarilor, pînă la depunerea jurămîntului, să li se permită alegerea acestui tip de serviciu.

4. Persoanele care execută serviciul utilitar alternativ rămîn sub supravegherea Ministerului Apărării Naționale. În mod normal, acest serviciu (fiind unul de caracter civil, executat prin muncă într-o unitate civilă) — și, din nou, în conformitate

cu uzanța internațională — ar trebui coordonat de autoritatea care oferă locul de muncă: Direcția Județeană a Muncii și Protecției Sociale din zona de care aparține recrutul.

5. Astfel însemnele distinctive, a căror purtare este obligatorie prin art. 18 al Hotărârii Guvernamentale din 1997, își pierd rostul. Într-un loc de muncă cu mai mulți angajați aceste însemne sînt surse de posibile stigmatizări din partea opiniei publice (arătînd clar apartenența la un cult mai puțin popular și mai puțin tolerat de către o bună parte a populației).

6. Art. 2 al aceleiași hotărâri nu include printre posibili angajatori și organizațiile neguvernamentale, deși multe dintre ele, în special cele axate pe domeniul umanitar și social, ar putea beneficia de persoanele care refuză serviciul militar sub arme. Practica mai îndelungată a unor țări a dovedit că cei care refuză serviciul sub arme sînt persoane sensibile la suferința umană; astfel, spre exemplu, în Germania ei sînt folosiți în spitale, case de copii, aziluri de bătrîni.

7. Decizia de a accepta sau nu solicitarea recrutului de a executa serviciul utilitar alternativ aparține comisiei locale de recrutare-încorporare. Împotriva acestei decizii recrutul, conform legislației actuale, nu poate lua nici o măsură reparatorie. Ar fi necesar ca, în cazul refuzului, recrutul să se poate adresa instanțelor civile de judecată.

Există o serie de temeri referitoare la scăderea drastică a numărului recruților în cazul în care legislația ar fi mai permisivă. Aceste temeri au existat și în alte țări din estul

Europei, dar ele nu s-au confirmat. În Ungaria, unde durata serviciului civil nu depășește durata serviciului militar (incluzînd și durata încorporărilor ulterioare — fixate prin lege), procentul celor care aleg această formă de serviciu nu depășește 3% din totalul recruților. Nu se adeverește nici afirmația conform căreia cei care aleg serviciul civil sînt niște trîntori ai societății, nefiind în stare să-și satisfacă o obligație cetățenească, și, ca atare, nu merită o atenție deosebită. Din punctul lor de vedere, ceea ce fac ei are o importanță mai mare decît serviciul sub arme. Cum șansa izbucnirii unor războaie este mică (generații întregi și-au satisfăcut armata fără „folos” — din fericire), există însă o serie de probleme sociale care pot fi soluționate cu aportul acestor persoane. Adevărul este că ambele servicii au utilitatea și necesitatea lor. În timp ce unii învață cum să folosească armele pentru a apăra țara, alții depun o muncă utilă societății. Nici una dintre aceste categorii de persoane nu merită să fie defavorizată.

Haller István

O restanță în prelucrarea trecutului comunist: minoritățile

Cea de-a VI-a ediție a Forumului Intercultural a fost dedicată prelucrării trecutului comunist întrucit „Prelucrarea trecutului comunist este, iată, încă un examen obligatoriu pe care noile democrații au a-l susține, înainte de admiterea lor în familia democrațiilor autentice. (...) modul cum se prelucrează trecutul comunist poate deveni normă morală în procesul de admitere a fostelor țări comuniste în instituțiile euro-atlantice...” (Smaranda Enache, copreședinte Liga PRO EUROPA). La această ediție a Forumului, organizat pe 21 martie, au fost invitați reprezentanți ai uniunilor minorităților naționale, ai instituțiilor, precum și ai organizațiilor neguvernamentale interesate de această problemă.

Participanții au plecat de la convingerea că „Eforturile din România, multe din ele demne de toată stima, rămân abordări insulare. Puterea, inclusiv cea de după 1996, nu pare să fi înscris printre priorități accesul la dosarele de securitate sau restituirea bunurilor comunitare confiscate. Ofensiva societății civile, ale mediilor de informare rămân încercări disperate și, nu odată, singulare.”

Vicepreședinte al Fundației Culturale „Memoria”, domnul Nicolae CONSTANTINESCU a pus problema lipsei exercițiului democratic și a informării: „Noi trăim în continuare în lipsă de informație. Și e regretabil că-i criticăm pe cei ce iau decizii, îi taxăm pe toți, fără să ne intereseze calitatea informațiilor avute la dispoziție. În fapt este un exercițiu democratic (...) Între cele trei nivele de abordare al acestui subiect este cel rău-voitor în care lucrurile se prezintă trunchiat, se fac acuze fățișe sau ascunse, se creează false probleme... Eu cred că trebuie să ni-l asumăm și pe acesta (...) Procesul comunismului nu este unul emoțional, ci unul juridic. E un lucru curios că în România se ocupă de domeniul justiției niște oameni care nu sînt juriști. Eu unul cunosc riscul de a iniția acest lucru. Nu vrem să-i înlocuim, ci dorim să-i incităm, să-i menținem treji pentru că datele sînt strigătoare la cer.”

Gabriel ANDREESCU (APADOR -CH) a punctat însă plaja în care se poate vorbi despre acest lucru: „Așa cum nu poți avea o vină colectivă, nu poți avea o justificare pozitivă. Victimele pot avea acces la judecată într-un mod mai direct, mai sigur. Acest lucru se face la tribunal.”

Domnul profesor Andrei ROTH (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj) a subscris ideii de proces al comunismului, însă a ținut să facă o distincție necesară: „Aș prefera să se facă mai multe procese ale comunismului. Un proces juridic pentru acțiuni care cad sub incidența legii și un proces simbolic, moral, teoretic pentru discutarea sistemului însuși.”

Președintele Uniunii Democratice a Tătarilor Turco-Musulmani, domnul deputat Sali NEGAT, a subliniat dificultățile pe care procesul comunismului le implică: „Referitor la genul acesta de procese, aș aminti procesul militarismului japonez. Acesta a fost însă făcut de regimuri și de forțe militare, nu de către societate. Consider că ideea unui asemenea proces nu va fi bine primită de public. Procesul poate fi receptat și în felul următor: au existat patru milioane de membri de partid, iar trei sferturi dintre ei vor crede că îi judecăm pe ei. Deci împotriva acestui proces ar putea să fie aproximativ 12 milioane de persoane. Cum se va putea face atunci acest proces al comunismului. Întîi ar trebui convinși cei 3 milioane de foști membri de partid că nu ei sînt cei judecați. Ar trebui clarificată în opinia publică noțiunea de proces al comunismului.”

În replică, doamna Abdula GÜLTEN, Uniunea Democrată Turcilor din România, a adăugat: „Nu știu dacă trebuie să ne ghidăm după numărul membrilor de partid. Acest proces trebuia făcut după Revoluție. Astăzi există o pătură

de șomeri și, pînă ce nu facem un pas înainte din punct de vedere economic, un proces al comunismului le va părea aproape un moft”.

Paul Philippi, Vasile Burtea și Erős Péter

Nu minoritățile au adus comunismul!

Prin orientarea discuțiilor spre o evaluare a situației minorităților în comunism s-a încercat demontarea stereotipurilor promovate de interese prea puțin democratice: *nu minoritățile au adus comunismul!*, „a avut de suferit toată lumea” (Mihai RADAN, președintele Uniunii Democratice a Croaților din România).

După cum reiese din intervenția domnului Paul PHILIPPI (Forumul Democrat German) minoritățile au fost afectate de comunism încă și mai sever decît populația majoritară, întrucit

SĂPTĂMÎNA TOLERANȚEI • A TOLERANCIA HETE • WOCHE DER TOLERANZ
 Tîrgu-Mureș • Marosvásárhely • Neumarkt • 19-25. 03. 1998

logica oricărui stat totalitar exclude alteritatea: „Au suferit toți, dar, pînă și în suferință, au existat discriminări negative. Să ne amintim de sașii deportați în Bărăgan sau de toți aceia care s-au simțit expatriați chiar trăind în România. Ei nu au avut drepturi cetățenești pînă în 1950. După 1990 am încercat să ne redobîndim drepturile, și să recuperăm unele libertăți. În anii '60-'70 a început o imigrare cerută de Republica Federativă Germania și respinsă de statul român, dar încurajată prin vînzarea etnicilor germani pentru 2 miliarde mărci germane. Acum ne implicăm în politica României pentru că nu vrem să fim tratați ca un rest.”

Implicarea minorităților în politică nu poate fi decît benefică întrucît necesitatea reconcilierii devine tot mai acută: „Eu cred că românii au suferit și au avut de suferit cu toții. După părerea mea nu există alte două naționalități care să aibă atîta nevoie unii de alții așa cum sînt românii și maghiarii. Și mai avem nevoie de pace. Dacă reconcilierea nu se va duce pînă la capăt, nu vom intra în Europa nici peste 100 de ani.” (VARGA László).

Gabriel Andreescu, Smaranda Enache, Szokoly Elek și Burckhardt Árpád

Alianței pentru Unitatea Romilor: „Înainte de război, romii și evreii erau înghesuiți în aceleași vagoane. După război romii erau înghesuiți cu macedonienii și trimiși în Bărăgan. După 1989 le sînt incendiate casele. Aurul romilor, bun comunitar, a fost confiscat de către regimul dictatorial și nu fost returnat nici în prezent. Pentru cei care au avut pămînt există Legea 18 și se fac eforturi pentru ca unii să primească chiar 50 de hectare, dar pentru romi nu se fac eforturi nici măcar pentru acordarea de 2500 mp“. De unde și scepticele întrebări ale aceluiași domn: „Eram un campion al anticomunismului și am vrut un proces al comunismului. Dar am ajuns să mă întreb: cine îl va face? La ce vom raporta acest proces? Este necesar acest proces și, dacă este necesar, ce se va obține de pe urma acestui proces?”. Lansată de doamna Smaranda ENACHE tocmai în ideea contrabalansării acestui scepticism (justificat de altminteri), propunerea de a se constitui o *comisie parlamentară care să se ocupe de prelucrarea trecutului comunist* a fost percepută de cei prezenți la lucrările colocolviului drept o soluție viabilă și care merită, în consecință, sprijinul întregii societăți civile.

Sintetizînd, doamna Smaranda ENACHE a concluzionat: „Evaluarea trecutului comunist trebuie accelerată și sincronizată cu eforturile generale pe care întreaga Europă le întreprinde acum, la aproape un deceniu de la implozia dictaturii proletarietului. Această evaluare trebuie fundamentată pe o opțiune valorică limpede: nici comunismul, nici fascismul n-au cum să fie legitimate, chiar dacă fiecare din ele s-a opus celuilalt totalitarism”

O comisie parlamentară pentru prelucrarea trecutului comunist

Ideea avansată de reprezentantul Partidei Romilor: „Precizez că nu se poate pune o barieră în dreptul anului 1945. Dacă Decretul 118 aduce unele reparații, trebuie să spunem că romii au fost cei care au suferit și înainte de 1945, și după 1945 și după 1989. După 1990 romii au continuat să fie deținuți pe nedrept. Ce să se facă?”

Smaranda Enache, Comeliu Reguș și Cornel Constantin

Nu s-a adoptat încă nici o inițiativă legislativă pentru romii deportați la Buck”, a fost acceptată de toți cei prezenți, recunoscîndu-se încă odată că situația romilor este una aparte, că ei dețin, chiar și în comparație cu alte minorități, o poziție defavorizată, lucru pe care l-a subliniat și domnul Vasile BURTEA, președintele

IMPORTANT

La 1 februarie 1998 a intrat în vigoare **CONVENȚIA CADRU PENTRU PROTECȚIA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE**, la care România este parte.

Cinematograful „Tineretului” din Tîrgu-Mureș a găzduit cinemateca organizată în cadrul Săptămîinii Toleranței de Centrul Intercultural al Ligii Pro Europa. Beneficiind de prezentarea criticului de film, profesorul Mircea Dumitrescu, o autoritate în domeniu, timp de patru seri tîrgumureșenii au avut posibilitatea să vadă sau să revadă filme celebre.

Joi, 19 martie

CĂINȚA

(TENGI ABULADZE, 1986)

„Căința” este o parabolă despre putere, tratată în tonalități de parodie, de tragi-comedie, cu explozii de caricatural și grotesc, uneori în registru absurd. Ideea esențială a filmului este că omul își poate forma și afirma la modul plener personalitatea numai într-o ambianță de toleranță.

Vineri, 20 martie

BECKET

(PETER GLENVILLE, 1964)

De excepție este duelul și duetul actoricesc Richard Burton și Peter O'Toole, o sinteză de gravitate, de umor, de ironie, de comic și de tragic. Victima în plan fizic, bineînțeles a fost Becket. Dar din perspectiva timpului, el este învingătorul, cel care a triumfat prin jertfă impunând dincolo de conjuncturi forța spiritului tolerant.

Sîmbătă, 21 martie

ZORBA GRECUL

(MICHAEL CACOYANNIS, 1964)

Eroul filmului nu poate înțelege și nu poate accepta ceea ce îl împiedică pe om, indiferent cine ar fi acela, să trăiască conform caracterului său, temperamentului său, aspirațiilor sale, dar desigur nu la modul anarhic. Echilibrul, măsura, simțul umorului, ne amintesc de anticul ideal de bine, frumos și adevăr.

Duminică, 22 martie

PROCESUL DE LA NÛRNBERG

(STANLEY KRAMER, 1961)

Filmul „Procesul de la Nürnberg”, cu remarcabile calități regizorale și de imagine, cu formula lui de document ni se relevă ca o epopee a efectelor răului, pretextul fiind traducerea în fața unei instanțe, nu numai juridice ci și morale internaționale, a nazismului. Regizorul ridică problema vinovățiilor, a responsabilității, făcînd distincție însă între vinovăția unui sistem social-politic intolerant, totalitar, concentraționar și națiunea care l-a suportat.

Toleranță sau indiferență socială?

Din inițiativa Uniunii Romilor din județul Mureș și în colaborare cu Liga PROEUROPA, cea de-a treia masă rotundă din Săptămîna Toleranței a reunit lideri ai comunităților de rromi din județul Mureș și reprezentanți ai administrației publice locale.

„Lipsa de reciprocitate și respingerea socială (în relațiile dintre rromi și majoritate), pe de o parte, precum și un mecanism de „apărare” al rromilor înșiși, care a dus la forme de identitate „închise” sau tradiționale, au condus, pe de altă parte, la segregarea și marginalizarea comunității romani. Membri ei, rromii, au rămas în societate într-o poziție subordonată, inferioară, umilitoare, după cum se poate observa din condițiile lor de trai, sociale și economice”, susțin Nicolae GHEORGHE și Andrei MIRGA în studiul *Rromii în secolul XXI*, apărut în revista *Rromathan*.

Problemele ridicate au fost educația pentru minorități, strategii de sensibilizare față de nevoile rromilor, precum și modalitățile de demontare a stereotipiilor majorității față de această minoritate.

În acest sens, MOCARudolf a propus „adoptarea de măsuri de discriminare pozitivă față de rromi în ceea ce privește educația. Aceste discriminări s-ar putea concretiza în scutiri de taxe, acordarea de burse elevilor rromi”. Consilier județean

la Cluj, domnul Aurel ROȘEANU a întărit această idee: „trebuie făcute demersurile pentru rezervarea de cîte zece locuri la facultățile de drept și științe politice”. În

Integrarea rromilor în societate e și în interesul majorității

fond, o astfel de politică s-ar justifica prin capacitatea ei reparatorie, ea nefiind decît o politică de normalizare.

În prezent, insuficienta implicare a statului în atragerea rromilor spre școală va face ca „în cîteva ani să avem sute de mii de analfabeți într-o țară care dorește integrarea europeană”, susține Florin CIOABĂ, care a ținut să sublinieze astfel că integrarea rromilor în societate nu este o problemă care să îi privească exclusiv, ci ea este și interesul majorității.

În urma discuțiilor, unele probleme ridicate au găsit răspunsuri imediate, dar majoritatea participanților la masa rotundă au căzut de acord asupra necesității permanentizării acestei forme de discuții pe probleme mult mai specifice.

(L. A.)

TÁNCHÁZ

În cadrul Săptămîinii Toleranței, iubitorii folclorului au fost invitați, luni, 23 martie la Sala Mică a Teatrului Național, la Táncház.

Folk Center și Inimi deschise au prezentat numerosului public prezent influențele reciproce ale culturilor maghiară și germană.

SĂPTĂMÎNA TOLERANȚEI • A TOLERANCIA HETE • WOCHEN DER TOLERANZ

Lösung gemeinsam erarbeiten
„Woche der Toleranz“ in Tg-Mureș

Vom 19. bis 25. März führt die Liga Pro Europa in Neumarkt/Tg-Mureș wieder die seit den Unruhen des Jahres 1990 installierte „Woche der Toleranz“ durch. Während der acht Tage dieser Veranstaltung wurden und werden u. a. behandelt: Die Frage der Pluralität unserer Presse, die Interkulturalität in unserer Gesellschaft, Toleranz gegenüber sozialer Gleichgültigkeit, Toleranz und Intoleranz im Gespräch. An einem Tanzabend, der „Gegenseitige Einflüsse zwischen den Deutschen und ungarischen Kulturen“ zum Thema hat, nimmt die Neumarkter deutsche Gruppe „Offene Herzen“ teil. Am Wochenende (20./22. März) trafen sich im „interkulturellem Forum“ Repräsentanten fast aller Minderheiten, dazu Dr. Nicolae Constantinescu (Berater des Staatspräsidenten), die Publizistin Lucia Hossu-Longhin, Gabriel Andreescu vom Helsinki-Komitee und andere.

Von seiten der deutschen Gemeinschaften nahm der DFDR-Vorsitzende teil an einer Debatte über „Ürigbleibsel in der Verarbeitung der kommunistischen Vergangenheit: die Minderheiten.“ Der DFDR-Vorsitzende vertrat die Meinung, daß Minderheiten im heutigen Rumänien nicht erst durch den Kommunismus zum Problem geworden sind, daß dieses Problem vielmehr schon aus der Zwischenkriegszeit herrühre, und daß gerade die „Kontinuität“ mit der vorkommunistischen Zeit das Bedenkliche sei, wenn dieses Problem heute wieder auftaucht. Von der Staatstheorie her müsse man aber auch erkennen, daß im Modell des demokratischen Staates, wie es durch die Französische Revolution geschaffen wurde, ein Vorhandensein ethnischer Minderheiten nicht vorgesehen ist, daher also auch nicht eine Lösung dieses Problems vorgegeben wurde. Eine solche

Lösung gilt es darum im Rahmen des demokratischen Zusammenlebens heute gemeinsam zu erarbeiten.

Zur Woche der Toleranz hatte Premier Victor Ciorbea eine Botschaft an den Leiterin der Veranstaltung, Frau Smaranda Enache, gesandt, in der es heißt: „Mir ist bewußt, daß es viel normaler wäre, um den Wert des Konzeptes „Toleranz“ in den interethnischen und interkonfessionellen Beziehungen besser zu verstehen“. Der Premierminister bezieht sich dann auf die Worte gegen Intoleranz von Ellie Wiesel, „dem jüdisch-rumänisch-magyarischen Friedens-Nobelpreisträger aus Sighetul Marmăției“, wozu „Intoleranz das Antlitz Gottes verdeckt“ und die „Verneinung der Menschlichkeit unseres Nächsten bedeutet.“ „Die rumänische Gesellschaft ist nach einem halben Jahrhundert von Kommunismus und Neokommunismus noch geprägt von Kämpfen und von der Unfähigkeit, zwischenmenschliche Beziehungen zu definieren.

Jenseits der bekannten Extremismen vom „Krieg“, der in Tg-Mureș stattfand bis zur Mineriade und bis zum Anzünden von Häusern, gehen die Rumänen ihrer Arbeit nach an der Seite von Ungarn, Deutschen, Juden, Roma und andern Volksangehörigen, die durch ihr normales und zivilisiertes Verhalten dem Staat helfen, die Schwierigkeiten zu überwinden, durch die das Land geht. Ich erinnere Sie daran, daß ich Siebenbürger bin und weiß, werwie und wann will, daß im rumänischen Raum keine Ruhe herrsche.“ „Ihre Initiative“ schließt Premier Ciorbea, „richtet sich gegen sie“. Sobeglückwünsche ich Sie dafür, daß Sie ein „offenes Herz“ haben, für all das, was die Wiedereingliederung Rumäniens in Europa und in seine ideellen Strukturen bedeutet.“

Prof. Dr. Paul Philippi

Ziua de duminică, 22 martie a fost dedicată celor care iubesc mișcarea. În colaborare cu Organizația de Tineret Outward Bound Mureș, Centrul Intercultural a organizat concursul de orientare interculturală ajuns la cea de-a doua ediție. Cei aproape 100 de participanți, în marea lor majoritate elevi, s-au întrecut atât în orientare cât și în cunoașterea geografiei și istoriei țigumureșene. Cei mai merituosi dintre ei (primele trei echipe de la fiecare categorie de vîrstă) au fost recompensați cu premii.

Special pentru liceenii țigumureșeni, Centrul Intercultural al Ligii Pro Europa a organizat pentru prima oară concursul cărților poștale: Toleranță/Intoleranță. S-au împărțit gratuit 6200 de cărți poștale pe care liceenii le-au completat. Cele șase întrebări vizau cunoștințe generale despre toleranță. Dintre cei 3000 de elevi care au returnat cărțile poștale, peste 1000 de elevi au dat răspunsurile corecte asigurându-și un loc în finală, desfășurată la Discoteca Cuba Libre. În cadrul unui spectacol, susținut de actori țigumureșeni, au fost trase la sorți cele 20 de cărți poștale câștigătoare. Ca o recompensă, toți cei prezenți la Discoteca Cuba Libre au fost invitați la seara de dans ce a închis Săptămâna Toleranței din acest an.

Sub semnul dialogului și al speranței

Întîlnirea din 14 martie a Colegiului Democrației a avut pe masa de lucru două subiecte de extremă actualitate, subiecte ce fac coloana întîii a multor publicații aproape zilnic: drepturile omului și drepturile minorităților naționale. Acest incitant îndemn la dialog s-a bucurat de prezența a două personalități marcante ale societății civile românești: doamna Renate WEBER și domnul Gabriel ANDREESCU, ambii reprezentanți ai APADOR-CH. Alături de domniile lor a mai fost prezent și domnul Elek Szokoly din partea LPE.

În prima parte a întîlnirii doamna Renate Weber a făcut o trecere în revistă a istoriei drepturilor omului, începînd cu antichitatea greacă, parcurgînd istoria

de către ONU a Declarației Universale a Drepturilor Omului la 10 decembrie 1948. Protecția drepturilor omului a constituit obiectul de activitate a numeroase instituții și organizații, ceea ce a dus la o adevărată campanie de ameliorare a legislațiilor interne ale statelor lumii. Bineînțeles că au existat și din nefericire există state care au încercat, folosindu-se de pretextul relativismului cultural în vogă astăzi, să eludeze normele internaționale. În încheierea prezentării sale, doamna Renate Weber a subliniat faptul că „un stat nu are dreptul să funcționeze cu reguli interne sub standardele internaționale”.

În a doua parte a întîlnirii, care l-a avut în prim plan pe domnul Gabriel Andreescu, s-au abordat în special teme din actualitatea politică românească ce vizează minoritățile naționale. S-a relevat necesitatea unei mass-medii care să reflecte în mod obiectiv realitatea, în condițiile în care mai multe cotidene centrale — *Adevărul*, *Jurnalul Național* — și postul de televiziune *Antena 1* manifestă

într-o apropiată legătură cu acestea, și anume caracterul naționalist și uneori chiar șovin pe care unii înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române l-au afișat în diverse ocazii, în ultima vreme, fapt considerat dăunător pentru efortul de îmbunătățire a relațiilor inter-etnice și inter-confesionale depus de ambele părți, respectiv, majoritate și minoritate.

Cei doi invitați și-au exprimat speranța în rolul pe care îl poate juca tînăra generație în reformarea unei societăți încă confruntată cu idei și prejudecăți dintr-o perioadă sperăm noi apusă a istoriei noastre contemporane.

Dan-Alexandru Duca

Renate Weber și Gabriel Andreescu

Europei și a Americii pînă la normele impuse de Uniunea Europeană. S-a accentuat importanța care a avut-o Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii; Iluminismul în crearea unor conștiințe civice a maselor în secolul al XVII-lea odată cu Revoluția Franceză și reverberațiile sale europene. Perioada interbelică a avut ca exponent al apărării drepturilor și libertăților omului Liga Națiunilor care deși des blamată pentru incapacitatea de a se dezvolta ca un organism interstatal eficient, a făcut eforturi susținute pentru a apăra drepturile omului, din nefericire prea puțin mediatizate. Un alt moment important a fost și acela al terminării celui de-al doilea război mondial care de data aceasta s-a concretizat prin adoptarea

o tendință naționalistă în paginile, respectiv programele lor, denaturînd o realitate uneori mult prea banală pentru a atrage atenția publicului. Referindu-se la de pe acum celebrele plăcuțe bilingve, Gabriel Andreescu a spus că „realitatea de drept este că, într-o comunitate ca Tîrgu-Mureșul, care are un echilibru relativ de maghiari și români, în viața comunității simbolurile maghiare și române trebuie să fie prezente împreună.”

Ambii invitați au subliniat importanța funcționării instituțiilor statului de drept — referindu-se aici la justiție, poliție, în contextul în care trenarea unor procese cu nuanță inter-etnică generează în continuare tensionări — vezi cazul Hădăreni.

Finalul întrevederii s-a axat pe un subiect la fel de delicat ca și precedentele,

BIBLIOTECĂ

Noi intrări în biblioteca LPE

ISTORIE

- Academia Română: *Identitatea — alteritate în spațiul cultural românesc*
- Al. Zub: *Chemarea istoriei*
- Szilágyi Imre: *Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte*
- Hamberger Judit: *Csehszlovákia szétválása — egy föderációs kísérlet kudarca*

POLITOLOGIE:

- Bíró Gáspár: *Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába*
- *Integrációs törekvések Közép- és Kelet-Európában a 19. és 20. században*

DOCUMENTE:

- *Az RMDSZ az önkormányzatokban*
- *Szerződés a Magyar Köztársaság és Románia között a megértésről, az együttműködésről és a jószomszédságról*
- *Hogyan érthetné meg a Nyugat jobban a Közép- és Kelet-Európai kisebbségek kérdéskörét, illetve ők hogyan értethetik meg magukat jobban a Nyugattal?*
- CCRIT: *Români și maghiari în tranziția postcomunistă: imagini mentale și relații interetnice în Transilvania*

PERIODICE:

- *Xenopoliana*, V, 1997

(K. J.-A.)

B. D. O.

Procesul Hădăreni — o posibilă deziluzie

La 11 noiembrie 1997 a început, la Tribunalul Mureș, mult-așteptatul proces în cazul Hădăreni. După patru ani de la evenimentele în care au murit trei romi, au fost incendiate 14 case. Pe baza unui rechizitoriu straniu, care în prima parte, inversînd rolurile, acuză comunitatea de romi („în general, datorită condițiilor de viață, respingerii unor valori morale acceptate de restul comunității, țiganiilor s-au automarginalizat manifestîndu-se agresiv, nerecunoscînd și încălcînd premeditat normele juridice instituționalizate în societate”) și îi apără pe cei care au comis fapte deosebit de grave („violența împotriva țiganilor s-a exercitat în mod selectiv, nefiînd vizați cei integrați în mod normal în viața socială”).

Prin urmare, sarcina judecătorului de a face dreptate este deosebit de grea.

Toți martorii au confirmat, că audierea lor la Parchet nu s-a desfășurat în condiții normale. Ei au declarat sub jurămînt că au fost intimidăți, agresați verbal, s-a consemnat altceva decît cele spuse de ei (ori mai mult, ori mai puțin). A intervenit uitarea ori intimidarea din partea inculpaților și a opiniei publice din sat. Cele mai înfiorătoare momente ale procesului (deși cu aceste ocazii sala se distrează) sînt acelea cînd persoanele care cu ocazia

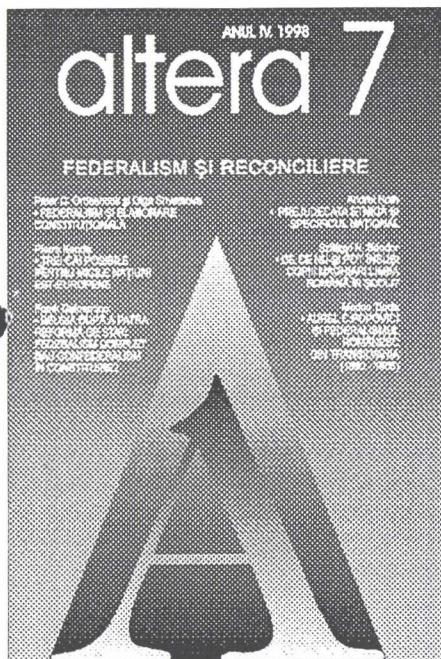
anchetei penale au dat liste lungi cu numele persoanelor care au participat la omucideri și incendieri, sînt întrebate dacă îi recunosc nominal pe inculpați, iar răspunsul este nu.

În aceste condiții, procesul în cauză este proba maturității justiției române. Se va reuși să se dea importanță egală martorilor, în funcție de credibilitate, și nu în funcție de apartenență etnică? (O parte a presei încearcă să sugereze că romii prin definiție nu pot fi credibili...) Se va reuși să se treacă peste stereotipul vinovăției colective? (Atît referitor la romi, prin martorii care au considerat că și-au meritat soarta pentru că sînt delincvenți, cît și referitor la ceilalți locuitori, mulți dintre ei afirmînd că tot satul a participat la crimă. În mod interesant, toți se autodeclară vinovați, în afara celor acuzați.) Se va reuși să se evite condamnarea unor țapi ispășitori doar pentru a arăta lumii că se face „dreptate”, și se va ajunge la condamnarea tuturor persoanelor implicate în mod dovedit?

Avînd în vedere desfășurarea galopantă a procesului, vom primi un prim răspuns din partea Tribunalului Mureș, probabil, destul de curînd. Un lucru e sigur: judecătoria este conștientă de importanța procesului.

Haller István

Editura

Dacă numărul 6 al *Alterei* își propunea să contureze profilul ideii federaliste, numărul 7, dedicat și el temeii federalismului, încearcă să pună în lumină potențialul de reconciliere pe care această idee îl conține.

La baza viabilității oricărei federații se află o flexibilitate pe care alte forme de organizare statale nu o dețin. Și poate că nici nu îi simt lipsa; însă societățile eterogene din punct de vedere etnic, religios, cultural

sînt sortite aplatizării și omogenizării în absența unui cadru instituțional care să nu se limiteze la a le garanta alteritatea, ci care să le-o și încurajeze. Această flexibilitate constă în capacitatea structurării federale de a compatibiliza, în spațiul deschis de ea, interese extrem de diverse, nu o dată de semn contrar, precum și într-o disponibilitate continuă de se autorevizui în cazurile în care emergența unor noi probleme face ca acest spațiu să devină prea strîmt. Această problematizare se regăsește fără excepție în studiile consacrate federalismului din acest număr al revistei.

Dacă țările a căror tranziție a fost un succes (Spania postfranchistă, de pildă) pot ilustra adecvat procesul de construire a unei federații, în schimb democrațiile stabile (Statele Unite sau Germania) sînt un bun exemplu de funcționare a unei federații, susțin Peter C. Ordeshook și Olga Shvetsova în studiul *Federalism și elaborare constituțională*, cu care se deschide acest număr al *Alterei*.

Dincolo de caracterul exemplar pe care o federație sau alta îl poate avea, pentru Europa de Est, al cărei spațiu relativ restrîns reunește un număr mare de națiuni, federalismul poate constitui o șansă de reconciliere reală, durabilă, poate constitui o a treia cale, după ce primele două — integrarea într-un imperiu multinațional și constituirea statelor-națiuni — s-au dovedit a fi generatoare de tensiuni (Pierre Kende, *Trei căi posibile pentru micile națiuni est-europene*).

Fluiditatea formei federaliste, de unde și virtutea sa reconciliatoare, se regăsește în exemplul Belgiei, care a operat numai în ultimii douăzeci și cinci de ani patru reforme de stat (vezi articolul lui Frank Delmartino).

Altera 7 își mai propune prin articolele din componența sa și o reevaluare a reflecției românești asupra federalismului: oricît de înverșunat este astăzi refuzul mediului românesc de a dezbate federalismul, o asemenea dezbateră a avut loc la începutul secolului deja, lucru trecut sub tăcere de istoriografia oficială (vezi în acest sens studiul lui Marius Turda, consacrat contribuției lui A.C. Popovici).

Comentariul lui Szilágyi N. Sándor, *De ce nu-și pot însuși copiii maghiari limba română în școală?*, dezvăluie pretinsul refuz al maghiarilor de a învăța limba română ca fiind de fapt, în condițiile actualei programe școlare, imposibilitatea însușirii limbii române în școală.

Tot în această încercare de a oferi o alternativă la versiunile oficiale (nu o dată trunchiate), semnalăm prezența în acest număr al *Alterei* a unui studiu de caz (elaborat de Haller István) referitor la violențele ce au avut loc în Hădăreni în 1993, a căror investigare a luat un curs discriminatoriu.

Altera nu face, așadar, decît să invite încă o dată la dezbateră, o dezbateră care se va prelungi, sperăm, dincolo de paginile sale.

(D.B.)

SĂPTĂMÎNA TOLERANȚEI

A TOLERANCIA HETE • WOCHER DER TOLERANZ
 Tîrgu-Mureş • Marosvásárhely • Neumarkt
 19-25. 03. 1998

În încheierea Forumului Intercultural organizat de Liga PRO EUROPA, cursanții Colegiului Democrației prezenți la această manifestare au dat citire unui comunicat deopotrivă evaluativ și programatic.

Comunicat

Dorim să subliniem, în finalul întrevederii de astăzi, importanța pe care o are comunicarea pentru noi, generația tânără — cum bine spunea doamna Smaranda Enache —, în general ignorantă în ceea ce privește cultura minorităților conlocuitoare. Părerea noastră este că o asemenea manifestare este fără doar și poate binevenită, dar credem, de asemeni, că ea ar trebui aibă loc nu numai în cadrul Ligii Pro Europa sau al altor asemenea organizații ci și în cadrul instituțiilor statului: în școli, licee, facultăți. În acest sens, salutăm inițiativa Ministerului Educației Naționale de a introduce ca materie de studiu istoria poporului evreu; credem însă că ar trebui vizat întregul spectru etnic din România.

Făcînd parte din generația care, într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, va conduce această țară, considerăm că pervertirea, manipularea sufocantă la care sîntem supuși noi, tinerii, în contextul ignoranței noastre actuale, de care am pomenit anterior, poate conduce la consecințe cel puțin nedorite.

Mulțumim, de aceea, tuturor participanților la această dezbatere pentru a ne fi oferit succinte istorii ale minorităților, care credem că pot fi fundamentele unui interes nou și activ față de Celălalt.

Colegiul Democrației
 al Ligii PRO EUROPA

Tîrgu-Mureş, Marosvásárhely, Neumarkt
 21 martie 1998

Vizitați-ne pe Internet:

www.proeuro.netsoft.ro

e-mail: office@proeuro.netsoft.ro

Liga PRO EUROPA Liga

Copreședinți:

Smaranda ENACHE și CSÍKY Boldizsár

Director executiv: SZOKOLY Elek

4300 Tîrgu Mureş, P-ța Trandafirilor nr. 5, et. III, CP. 1-154

Tel/fax: +40-(0)65-214076; 217584

CONTENTS:

P.1 *The Prime Minister's Address to the Participants in The Week of Tolerance* — Victor Ciorbea, prime minister at that moment, welcomed the Week of Tolerance; *Alterity in Mass Media* — the round table organized by the PEL as a part of the Week of Tolerance had as its goal sensitizing the mass media as to its biased reports;

P.2 A Romanian/Hungarian *synopsis* of the PEL's main events in March;

P.3-4 *The Obsession of Transylvania and the surprises of some (pre-)texts* — the editorial sets off by quoting a most promising statement of the newly appointed Prime Minister regarding Bucharest's relation to Transylvania, and proceeds by comparing it to former regional policies which viewed Transylvania as a colony;

P.5 *The Alternative Civil Service* — the commentary pinpoints the deficiencies of the laws on the alternative service now in force: they do not really offer an alternative, except for those who can certify commitment to certain religions;

P. 6-7 *The Assessment of the Communist Past: Minorities* — the debates at the Intercultural Forum organized by the PEL as a part of the Week of Tolerance pointed out that, after having been a special target of the communist regime's oppression, minorities are now frequently accused of "importing" communism to Romania;

P. 8 *Tolerance or Indifference?* — the round table had as its focus integration strategies for the Roma;

P. 9 *Woche der Toleranz* — the Week of Tolerance organized by the PEL is favourably viewed by a German daily newspaper in Romania;

P.10 *Under the Sign of Dialogue* — no state is entitled to resort to legal internal standards below the international ones, maintained the guests of the College of Democracy; new entries into PEL's library;

P. 11 *The Hădăreni Trial, a Possible Deception* — in the context of the pervasive racism against the Roma, the trial under way will be a test for the judiciary system's reform; *Alter 7* — a review of the latest issue of the journal, devoted to the idea of federalism;

P. 12 *Address* — the College of Democracy welcomes the debate on minorities held at the Intercultural Forum, which compensates for the absence of the issue in the curricula.

PRO EUROPA este publicată cu sprijinul
 Fundației Heinrich Böll (Germania) și BILANCE (Olanda)

Redactor: Doina BACI (D.B.)

La redactarea acestui număr au colaborat: Laura ARDELEAN (L.A.), Dan Alexandru DUCA (D.A.D.), Smaranda ENACHE (S.E.), HALLER István (H.I.), KACSÓ Judith-Andrea (K.J.-A.), Paul PHILIPPI (P.P.), SZOKOLY Elek (Sz.E.).

Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Editare texte: KACSÓ Judith-Andrea

Multiplicat la Liga PRO EUROPA